

ZABUDNUTÝ RUKOPISNÝ ZBORNÍČEK IMRICHA LAUČEKA

DOC. PHDR. SILVIA LAUKOVÁ, PHD.

The paper discusses the literary, translation and collecting activities of Imrich Lauček, a Lutheran priest, translator and poet. It describes his life as student, his work in the regions and his personal contacts with important professors. The primary focus is his manuscript *Collection of various works for private use* (1810 – 1830), an almanac in which he recorded poems, translations, songs and folklore. The author sheds light on the significance of Lauček's almanac for Slovak literary culture, especially in connection with the national revival, focussing on his fascination with poetic metres and translations from Ancient, German or Slavic sources. The almanac allows for a better understanding of the literary context of that period and contributes to the picture of the interactions between classical education, national consciousness and literary creation in the 19th century.

Keywords: personalities, Imrich Lauček, literary activities, translation, poetic metre, national revival, almanacs

✉ slaukova@ukf.sk
Katedra slovanských filológií
UKF v Nitre
www.ukf.sk

MEDZI RUKOPISOM A NÁRODOM

Imrich Lauček (uvádzaný aj ako **Emericius Lauček**, prípadne **Laitsek** alebo **Lautsek**), narodený 23. októbra (resp. 1. novembra) 1804 v Horných Zeleniciach, patrí medzi pozoruhodné, avšak menej známe osobnosti slovenského literárneho a kultúrneho vývinu v prvej polovici 19. storočia. Do slovenského literárneho a historického kontextu sa zapísal predovšetkým svojou zberateľskou a prekladateľskou činnosťou, ktorá sa odráža v jeho súkromnom rukopisnom diele *Zborník rôznych prác pre súkromnú potrebu (1810 – 1830)*. Rukopis predstavuje nielen dôkaz jeho aktívneho záujmu o literatúru, preklad a zberateľstvo, ale zároveň demonštruje schopnosť rozvíjať časomernú prozódii (veršovú výstavbu) a hlbšie vnímať klasické i súdobé literárne prúdy.

Imrich Lauček prišiel o otca už ako dvojročný, a tak sa spolu s matkou presťahovali na myjavskú faru k starému otcovi Jurajovi Jozeffymu. Práve rodinné prostredie a starootcovská výchova na evanjelickej fare zohrali významnú úlohu v jeho duchovnom a vzdelanostnom formovaní.

Prvé vzdelanie získal v Myjave od myjavského ludirektora (učiteľa a organistu) **Michala Miškoviča**, neskôr od kaplána **Michala Doleschala**. V rodinnom prostredí kládol starý otec dôraz aj na ovládanie maďarčiny, preto ho na istý čas poslali do Dolných Salíb. Neskôr sa vzdelával v Modre (od roku 1816), kde sa ako poslucháč dostal pod vplyv renomovaného rektora **Daniela Kanku**, ktorý prišiel do Modry z Banskej Štiavnice na jeseň roku 1817. Kanka bol významným znalcom latinčiny, gréckych a rímskych klasikov a presadzoval časomernú prozódii, ktorú si pri ňom okrem Laučeka osvojil aj **Michal Godra**, **Ján Gašparides Vladár** a ďalší nadaní študenti. Tento prístup podnietil Laučeka pokúšať sa o latinské a slovenské (vtedy ešte často „české“) básne písané časomerným veršom.

V roku 1820 začal navštevovať bratislavské evanjelické lýceum, kde strávil štyri roky (1820 – 1824). Počas tohto obdobia ho viedli viacerí vynikajúci profesori, ktorí získali vzdelanie na nemeckých univerzitách a prinášali osvetové impulzy do uhorského kontextu, ako napríklad dolnozemský Slovák z Piliše **Samuel Žigmondy**, ktorý vyučoval logiku, metafyziku, dejiny Uhorska, uhorské verejné právo, gréčtinu a hebrejčinu, alebo **Gabriel Kováč-Martiny**, ktorý ho zasvätil do fyziky. Skúsený pedagóg **Ján Grosz**

učil Laučeka interpretovať rímskych klasikov, rozvíjať latinský štýl a taktiež mu prednášal univerzálnu encyklopédiu vied a filozofiu mravov. Kazatelia v maďarsko-slovenských zboroch **Daniel Stanislai-des** a **Pavel Bilnica** mu priblížili dogmatickú a morálnu teológiu, venovali sa aj náboženskej náuke a praktickej teológii vrátane prípravy kázni v bibličtine.

V tomto období sa Lauček stretával aj s osobnosťami formujúcej sa národnej uvedomelej vrstvy – **Gašparom Šulekom**, **Jurajom Palkovičom** (pravdepodobne v rokoch 1820 – 1824) alebo s predstaviteľmi literárnych intelektuálov, ako **Karol Kuzmány**, **Michal Hlaváček**, **Natan Petian** a ďalší, ovplyvnených najmä Kollárovou *Slávou dcerou*.

Po ukončení štúdií v Bratislave prijal Lauček v lete roku 1824 pozvanie za súkromného vychovávateľa v rodine Krištofa Trajlera v Sudiciach (Novohradská stolica). Pedagogika ho však nenadchla, a tak už po roku využil pozvanie svojho ujca Pavla Jozeffyho do Tisovca, kde nastúpil ako biskupský kaplán predtiského a zatiského dištriktu a následne ho 16. novembra 1825 zvolili za superintendentálneho kaplána. Od roku 1791 pôsobil v Malohonte v spolku Societas lectoria (od roku 1808 Učená spoločnosť malohontská). Po skončení kaplánčenia sa Lauček stal kazateľom na Píle pri Tisovci, kde zotrval až do svojej smrti – 12. januára 1881.

OD ZBERATEĽSKEJ ČINNOSTI K ČASOMIERE

Lauček sa už počas študentských rokov aktívne venoval časomiere. Okrem vlastných latinských a slovenských pokusov vo veršovaní rozširoval svoju zbierku opisov latinských, dobových a folklórnych piesní. V jeho rukopisnej pozostalosti nájdeme napríklad *Cantio: Oh me moestum Belegradum* (pieseň tematizujúca dobýjanie Belehradu počas jozefínskych čias), *Triste valedico Musis...* (pieseň spojená s trnavským kláštorom, ktorá sa dobovo šírila odpismi) alebo *Ede, bibe, salta pota...* (makarónsky latinsko-slovensko-maďarský text s veselým nádychom).

Uchovali sa aj odpisy veršov modranských a bratislavských spolužiakov, napríklad časomerná valedikia **Františka Palackého** na počesť profesora **Štefana Fábryho** z roku 1817. Lauček bol zároveň ovplyvnený **Jánom Demianom**, **Jánom Sabovom** a dielami **Bohuslava Tablica** (najmä *Slovenskí veršovci*). Odtiaľ pramenila jeho záľuba v satirických a žartovných textoch, čo dokladá aj jeho preklad Blumauerovej

travestie Vergílievej *Eneidy* (tzv. heroicko-komická adaptácia rímskej predlohy).

Vďaka záujmu o slovanské jazyky a literatúry si zapisoval srbské piesne azbukou, čím sa zaradil k vzdelancom Rimavskej doliny, ktorí si azbuku osvojili ešte pred rokom 1830. Medzi ďalšie texty, ktoré Lauček opisoval, patria ľudové slovenské, české, poľské, ale aj nemecké a latinské študentské piesne (*Carmina burana*), obľúbené preromantické básne 18. a 19. storočia, ako aj vybrané klasické preklady z diel Vergília a Horácia.

S literárnym menom Imricha Laučeka oboznámil širšiu verejnosť **Ján Kollár** vo svojich *Národných spievankách* (1834, 1835). Kollár sa zameriaval na historické piesne a texty, pričom spomína aj Laučekove zbierky, napríklad *Holkove rukopisy*, *Steigelove materiály* a iné starobylé pramene. Veľká časť z nich – historické slovenské piesne, ako *V šírom poli na Podolí*, *Škoda se jest stala* (O Jágri), *Kdo mi podá vody?* (O Nových Zámkoch) či *O kráľe Ludvíka porážce* (O Moháči), – sa stala súčasťou Laučekových rukopisných zápiskov.

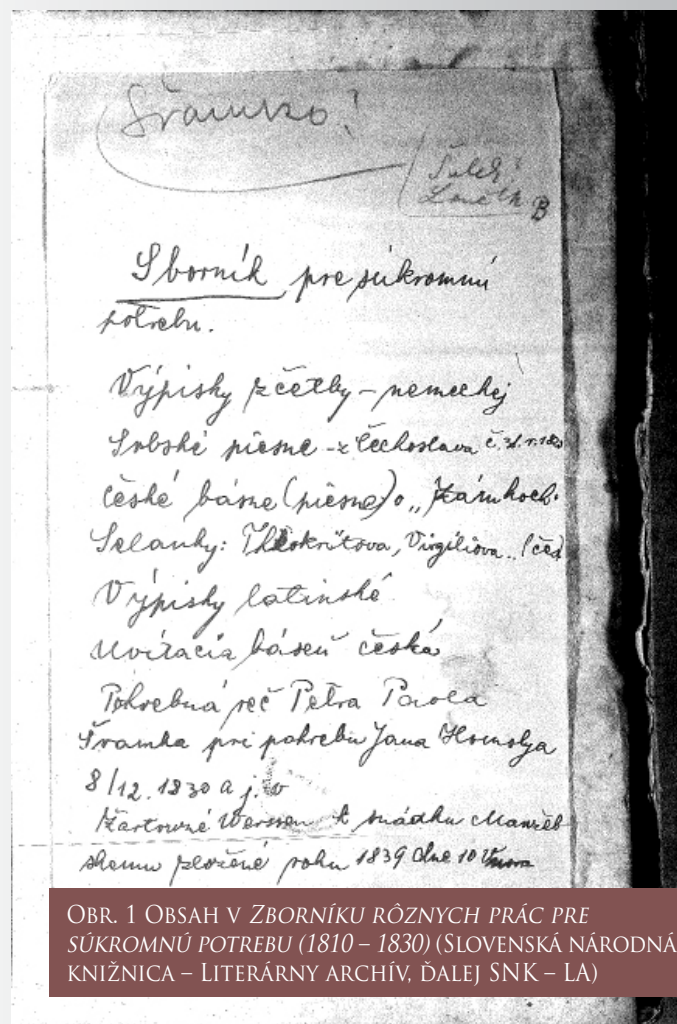
Z vlastnej autorskej iniciatívy vznikla aj *Jozefiáda*, báseň oslavujúca Pavla Jozeffyho a jeho rodinu. Do popredia tak vystupuje Laučekova osobitá duchovná a národná profilácia – na jednej strane žánrová a jazyková pestrosť, na strane druhej silné evanjelické zázemie a pretrvávajúce dôrazy na klasickú i preromantickú tradíciu.

ZBORNÍK RÔZNYCH PRÁC PRE SÚKROMNÚ POTREBU (1810 – 1830)

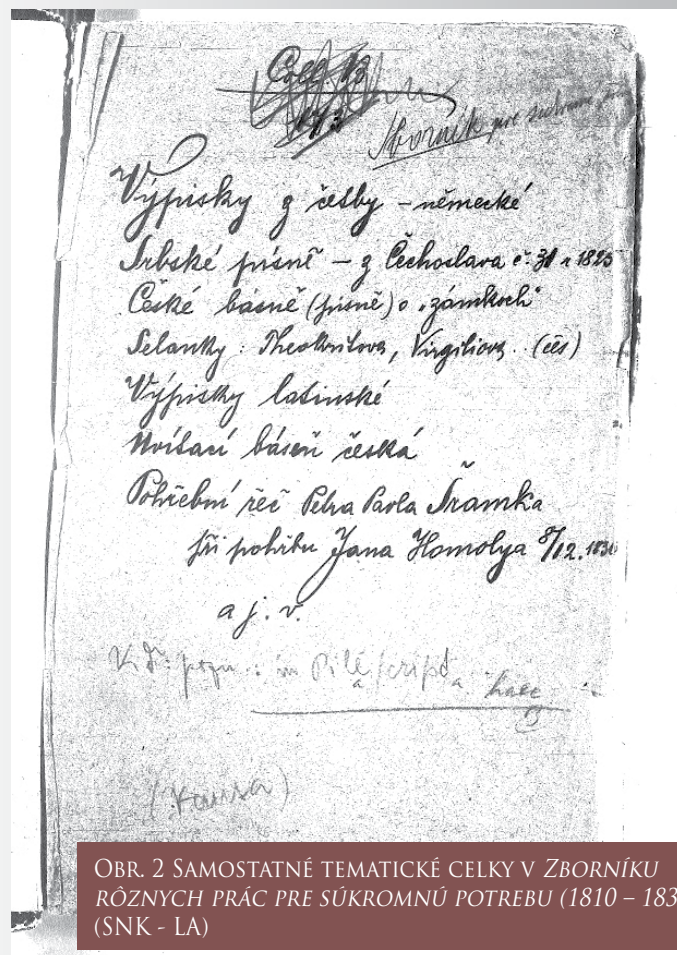
Najvýznamnejšou a najkomplexnejšou pamiatkou Laučekovej zberateľskej a prekladateľskej záľuby je rukopisný *Zborník rôznych prác pre súkromnú potrebu* (1810 – 1830), uložený v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine (mikrofilm so signatúrou MJ 545). Má 240 strán a na jeho začiatku figuruje krátky obsah (**Obr. 1**).

Zborník pozostáva z viacerých textových celkov, ktoré by mohli existovať aj samostatne, avšak sú prezentované pod spoločným názvom. Vzhľadom na tematickú, jazykovú a žánrovú rozmanitosť možno zborník označiť za pozoruhodné svedectvo dobového literárneho pluralizmu. Súčasne odráža preromantické snahy a vplyvy klasickej edukácie. Z formálneho hľadiska sa zborník člení na samostatné tematické celky (**Obr. 2**):

- *Výpisky z čtyby německé* (13 strán) – Prezentujú Laučekovu výbornú znalosť nemčiny a široký lite-

OBR. 1 OBSAH V ZBORNÍKU RÔZNYCH PRÁC PRE SÚKROMNÚ POTREBU (1810 – 1830) (SLOVENSKÁ NÁRODNÁ KNIŽNICA – LITERÁRNY ARCHÍV, ĎALEJ SNK – LA)

OBR. 2 SAMOSTATNÉ TEMATICKÉ CELKY V ZBORNÍKU RÔZNYCH PRÁC PRE SÚKROMNÚ POTREBU (1810 – 1830) (SNK – LA)

rárny záber, ktorý siahla od rozmanitej beletrie po odbornú literatúru.

- *Srbské písně* – Pochádzajú z časopisu *Čechoslav* (1823, č. 31) a svedčia o Laučkovom záujme o ďalšie slovanské jazyky. Osvojil si azbuku a obohatil tak svoju zbierku o preklady i originálne zápisy.
- *České básně (písně) o zámkoch* – Ide o texty viazané na historické miesta, napríklad *Modrý Kameň, Divín, Zvolen, Jáger, Nové Zámky* a pod. Tieto piesne neraz nadobúdajú historický až pololegendárny ráz a vypovedajú o vnímaní krajiny i hrdinských činov v kontexte doby.
- *Selanky Theokrita a Vergília* – V českom preklade zachytávajú Laučkovu fascináciu antickou pastórálnou poéziou. Potvrdzujú zároveň jeho prekladateľský talent a vlohy pre časomerné či sylabické veršovanie.
- *Výpisky latinské* – Ukážka Laučkovskej práce s latinskými textami, odkazujúca na jeho dôkladné školské vzdelanie a dlhodobú záľubu v antických i stredovekých (vagantských) piesňach.
- *Uvítací báseň česká* – Pravdepodobne ide o slávnostnú príležitostnú skladbu, ktorá svedčí o Laučkovskej schopnosti poeticky reagovať na dobové spoločenské, cirkevné či rodinné udalosti.
- *Pohřební řeč Petra Pavla Šramka při pohřbu Jana Homoly z 8. decembra 1830* – Obsahuje kazateľské a príležitostné texty s pietnym zameraním, ktoré dotvárajú viacrozmernej charakter zborníka.

LITERÁRNE A JAZYKOVÉ KONTEXTY

Pri hodnotení tohto rozsiahleho rukopisného súboru je nevyhnutné uvedomiť si dobový rámec – 19. storočie bolo poznačené národným obrozením a národno-kultúrnymi aktivitami, avšak aj spoločenskými a sociálnymi ťažkosťami (nevoľníctvo, absencia moderných pracovných a sociálnych vymožeností). V mnohých oblastiach ľudského života (vo vzťahoch, v práci alebo v možnostiach štúdia) prevládala jednoduchosť a priamosť, no zároveň bola táto epocha vyčerpávajúca z hľadiska manuálnej práce a obmedzenej mobility.

Laučekov zborník vznikol práve v takejto spoločenskej atmosfére, čo zvyšuje jeho hodnotu nielen ako svedectva o tom, čo sa čítalo, prekladalo či poeticky tvorilo, ale aj ako svedectva o vtedajších mentalitách, jazyku a kultúrnom kontexte. V porovnaní s dnešnou

globalizovanou dobou digitálnych technológií je rukopisný zborník vzácnym historickým klenotom, ktorý zrkadlí minulé epochy a pomáha pochopiť, ako hlboko boli naši predkovia zakorenení v klasickej vzdelanosti a v tradičných formách literárneho prejavu.

VERGÍLIOVE SELANKY V LAUČKOVEJ RUKOPISNEJ ZBIERKE

V preromantickom období bola literárna tvorba silne ovplyvnená idealizovanou predstavou pastierskeho a prírodného života, vznešenými mravnými zásadami a láskou k antickým vzorom. Tento kontext sa výrazne podpísal aj na Laučkových selankách a na spôsobe prekladu Vergíliových či Theokritových veršov. Napriek diachrónej vzdialenosti týchto starovekých diel posúval ich poetický obsah do českej jazykovej podoby tak, aby boli prijateľné a zrozumiteľné pre jeho súčasníkov.

Jedna z najzaujímavejších kapitol Laučkovho rukopisného zborníka je venovaná Vergíliovým selankám a drobnejším textom od Theokrita. Z hľadiska žánrovej identifikácie ide o pastiersku (bukolickú) poéziu, ktorá v tej dobe znova nadobúdala obľubu ako protipól mestského, spoločensky odcudzeného života. Text selaniek sa nachádza v zborníku na stranách 105 až 114. Každá strofa je na začiatku prvého verša očíslovaná.

Lauček pri preklade textu postupoval podľa vlastných pravidiel a zásad – aj vzhľadom na absenciu pevne stanovenej jazykovej normy v uvedenom období. Taktiež jeho rukopis sa vyznačuje charakteristickým vizuálnym spracovaním, pričom použitá forma písma zodpovedá dobovej rukopisnej tradícii (**Obr. 3**).

Napriek uvedeným skutočnostiam možno konštatovať, že selanky sa na rozdiel od iných častí rukopisu vyznačujú relatívne ľahkou čitateľnosťou.

PRAVOPIS, LEXIKA A ŠPECIFIKÁ LAUČKOVHO PREKLADU

Lexika Laučkovho prekladu zodpovedá dobe vzniku prekladu (19. storočie) – značná časť slov sa v súčasnosti už nepožíva, prípadne ich používame v inom význame. Lingvistická variabilita textu je spôsobená aj neexistenciou kodifikovaného spisovného jazyka. Hoci Lauček v zborníku uvádza, že text selaniek je

Lafnis

Pate selanka Virgiliowa
Menalkas a Sopsos.

Men. Proč pak, Sopsos, rači, porovnať mý
se sešli obadwa

Žw lekka porojis Rati trest, ja' zypisati pise
Len meji liskami podvratle'si' nesečne gilyng?

Sops. Ty starš, tebe gest ni poslambati shono
Kde podle nestale stý, chęgijm' uťerky,

Kde to se gestyri' nade' wędra, pati' gestyri' nade'
Gak žyškym plani' zakryjwa' rěwa kalwmi.

Men. Ger by nadej se horach tobi' pjskalo rěwa Rany.

Sops. Co, Rany teato pęjym zepaj' gu' zěba pmyšet?

Men. Zalm ty Sopsos napęs, nęgękm bwd' stikly lęsk
Do chwalu bwd' Alkosa unęs, bwd' Koda rorypři

Rani, kętyr, Korla bwd' hędati' nām se pasenęjch

Sops. Spęsę ty, onęs co w zelenam kōm pęka lękō
Wędę węjyl sear, a bōmęnęjch nęnę pęnāmęnōwal,

Łęz pōkęsęj se, pōtom ty w rāwōd węsęi' lęgęta.

Men. Wtōka męka' mōhōli' zblędla' stāwō
Pępęcōwē rępka' pōdę męzē kōwęjch

Tak za teba stāwē dę edaj' nęhō dęgęd.

Sops. Wšak gę dęst gęmōchu pęstān mę do
Uťerky rēwēlęs sntę, gęk lęfnisw Rymfę
Oplakęly, sęwędęte pōtękę a lęskę w Rymfām
Kęzę obęawę tēlo Kęmłōwāj sękō rōsęw
Gę Rōby, gę hęwēd, hęsnyj mę nęgęwale męter
Kędō sękō rāwō nękōm pęsęnēkō dōbętkā
Lęfnisw Ręchladęj męmām nę pōtękę

Łęst o kęmł' ētęwōrōd, nę se dōtkmł' w tēnē
Lęfnisw, tōm pęnōtę, zę tēkē snt' bęgęjky

Pęsōm tēm, dęwōkē pęhōj to i' lęg to pęgędę.

Lęfnisw i' hōmēnōkē Kęwōm rāpāmānti' i' tęgęy

Wšō węnęł, Lęfnisw Rękē pęles wēlęsłōwē
zājęnēl

Lęz i' kōpę dęjym stęklę' o w nęnti' o lębęjym.

Gak rōjro s'trōm o w dōbęgę, gęk rēwē hęsęnky

Stādn co bęk, co pęjym o w tęgę o w dōbę tēnęjym

Tak ty cęlā' rēdōlę sęjch. Co sęnd gęz nām tē
o dęgęmł

Łę tę pęles i' nōlę, a sām i' o pęstęl' hępōllo:

Wēlōkōmōj gęmēn, kęd sęnē sęwēnēl' bwdęi'

OBR. 3 UKÁŽKA LAUČEKOVHO RUKOPISU NA PREKLADĚ VERGÍLIOVÝCH TEXTOV
V ZBORNÍKU RŮZNYCH PRÁC PRE SÚKROMNÚ POTREBU (1810 – 1830) (SNK - LA)

32.

napísaný v češtine, podrobnejšia analýza ukazuje, že ide o slovakizovanú češtinu – v texte možno identifikovať množstvo poslovenčených výrazov. Niektoré lexikálne jednotky a pasáže v preklade pôsobia nejednoznačne, pretože význam slov sa mohol posunúť alebo zmeniť, a teda nemusí plne korešpondovať s pôvodným kontextom. Napríklad v úryvku: „Urobil všetkým hostinu,/ a ráno zase inde./ Tak každý deň ako tak,/ a predsa sa nezvedelo,“ (Lauček 1810 – 1830, s. 106) sa čitateľ musí zamyslieť, čo presne tým autor myslel.

Rýmová schéma pôvodného textu nebola striktné dodržaná, čo môže viesť k pocitu narušenia koherencie medzi jednotlivými veršami. V texte dominuje združený rým (AABB), ktorý bol v niektorých prípadoch zachovaný aj po preklade: „Málo nám treba farára/ krom keď niekomu dohára,/ toho dáme vyspovedať/ a poctivo pochovať.“ (Lauček 1810 – 1830, s. 105).

Hoci sa interpunkčné znamienka v rukopise nachádzajú, ich použitie je nekonzistentné a na niektorých miestach chýbajú. Vzhľadom na to, že Lauček v čase prekladu Vergíliových selaniek nemal k dispozícii pevne stanovené pravidlá interpunkcie, možno predpokladať, že ich používal intuitívne.

Veľké písmená v rukopise Lauček používal taktiež nekonzistentne, často aj na miestach, kde podľa súčasných pravidiel nie sú potrebné. V jeho texte majú niektoré grafémy odlišnú vizuálnu podobu a fonetickú realizáciu. Napríklad samohláska *ä* splynula s *e* (svetiť/svätit'), graféma *ô* sa v rukopise vyskytuje minimálne a nahrádza ju skupina *uo* (vuoli/vôli). Odlišné je aj písanie mäkčeňa, ktorý je znázornený malým krúžkom namiesto háčika. V texte sa tiež často objavuje české písmeno *ě* (utierně/utierne).

Odlišnosti sa prejavujú aj v používaní spoluhlások. Konsonant *g* má v texte funkciu *j* (napr. gul/ju, prisahagul/prisahajú), zatiaľ čo písmeno *j* sa vyskytuje namiesto dvojhlások *ia*, *ie*, *iu* (napr. ja/ia, je/ie, ju/iu). Písmeno *z* sa graficky podobá na ypsilon. Nestsémové je aj používanie *i/y*, ktoré v rukopise podlieha skôr individuálnemu úzu autora než pravidlám (napr. vihřešil/vyhřešil).

ZBORNÍK AKO OBRAZ DOBY

Celkovo možno Laučekovu grafickú realizáciu písma považovať za špecifickú. Nie je zrejmé, či jeho pravopis-

né riešenia reflektujú dobové normy alebo sú výsledkom jeho individuálnej písomnej praxe. Laučekovi, fascinovanému antikou, išlo pravdepodobne o to, aby aj domáce publikum mohlo spoznať čaro Vergíliovej tvorby v českom jazyku, ktorý sa na našom území v danom období stále používal ako literárny prostriedok v evanjelickom intelektuálnom prostredí (slovenská spisovná norma sa formovala postupne).

Zborník rôznych prác pre súkromnú potrebu (1810 – 1830) tak predstavuje jedinečné svedectvo doby, v ktorej sa formovali základy moderného slovenského národného vedomia a literárnej kultúry. Laučekove výpisky, preklady, pôvodné básne či zhromaždené ľudové piesne nám ukazujú široký rozsah jeho záujmov i jeho jazykové a literárne schopnosti.

LAUČEKOV ZBORNÍK V KONTEXTE DEJÍN

V kontexte 19. storočia má tento zborník mimoriadnu historickú a umeleckú hodnotu. Dokumentuje, ako li-

terárna tvorba prepájala rôzne jazyky, kultúry a epochy, a zároveň potvrdzuje, že hoci sa v priebehu dvoch storočí zmenili materiálne podmienky či spoločenské zriadenie, podstata ľudského vnímania krásy, viery, prírody a medziľudských vzťahov zostáva v hĺbke rovnaká.

Význam Laučekovej rukopisnej zbierky spočíva nielen v tom, že Lauček tvoril a pôsobil v prostredí národne uvedomelých a literárne a vedecky zainteresovaných kruhov, ale aj v tom, že jeho rukopisná tvorba dodnes uchováva dôležitý odkaz o kultúrnej výmene v tejto literárnohistorickej epoche. Najmä jeho selanky ako špecifický literárny žáner upriamujú našu pozornosť na idylický a pastiersky rozmer, ktorý mohol do istej miery kontrastovať s reálnou ťažobou vtedajšieho života, no zároveň prinášal ľuďom inšpiráciu a krásu.

Takto vystavaný obraz farára, zberateľa, prekladateľa, básnika a autora rukopisného zborníka Imricha Laučeka je neoddeliteľne spätý s dôležitými kapitolami slovenskej literárnej histórie, kultúrneho i národného obrodovania. Zároveň prináša autentickú výpoveď o tom, ako sa prostredníctvom veršov, piesní a textových odpisov upevňovalo literárne povedomie našich predkov.

PRAMENE

LAUČEK, Imrich. 1810 – 1830. *Zborník rôznych prác pre súkromnú potrebu (1810 – 1830)*. Rukopis. V: Slovenská národná knižnica – Literárny archív. Signatúra: MJ 545.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- AMBRUŠ, Jozef. 1991. *Listy Jána Kollára I. 1816 – 1839*. Martin: Matica slovenská.
- BRTÁŇ, Rudo. 1983. Laučekovci v gemerských a malohontských vzťahoch. In: Bolfík, Július (ed.). *Literárne postavy Gemera 4*. Martin: Osveta, s. 173 – 178.
- BRTÁŇ, Rudo. 1974. *Bohuslav Tablic (1769 – 1832): život a dielo*. Bratislava: VEDA.
- BRTÁŇ, Rudo. 1953. *Historické piesne*. Bratislava: SAV.
- DRAGIJSKÝ, Peter. 2014. *Slováci tohto kraja: osobnosti Gemera – Malohontu, ktoré pozdvihli Slovensko*. Bratislava: Eko-konzult.
- DROBEČKY. 1881. Dne 12. t. m. dokonal běh časného života... In: *Korouhev na Sionu*. č. 2, s. 31.
- MARČOK, Viliam. 1968. *Počiatky slovenskej novodobej prózy: Próza klasicistická a preromantická*. Bratislava: SAV.
- MATUŠÍK, Zdeněk. 2015. *Sborník*. TDKIV: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy. Online. 2010-03-30. Dostupné na: https://aleph.nkp.cz/F/24/TCLQEEDQ13447L937III2J2T7M4LHDI7Q32J6FLD-S4ICQK1-04286?func=find-acc&acc_sequence=000005613. [zobrazené 2025-03-28].
- MELICHERČÍK, Andrej. 1953. Slovenské historické piesne. In: *Historické piesne*. Bratislava: SAV, s. 5 – 38.
- PETRÍK, Borislav. 2001. *Evanjelická encyklopédia Slovenska*. Modra: BoPo.
- ŠMATLÁK, Stanislav. 2007. *Dejiny slovenskej literatúry II*. Bratislava: Literárne informačné centrum.
- VOJTECH, Miloslav. 2003. *Od baroka k romantizmu: Literárne smery a tendencie v slovenskej literatúre v rokoch 1780 – 1840*. Bratislava: Univerzita Komenského.